

Musikkterapien som lydspor i livet. Even Ruuds tekster som inspirasjon til feltet musikkterapi for barn og unge

Viggo Krüger

*Førsteamanuensis i musikkterapi
Universitetet i Bergen/Aleris*

SAMMENDRAG

Denne teksten ser nærmere på feltet musikkterapi i barn og unges oppvekst. Jeg vil spesielt se nærmere på perspektivet som omhandler teorier om sammenhenger mellom musikk og identitet. Tanken om at musikk kan være lydsporet til livene våre kan tilbakeføres til Even Ruud. For mange barn og unge er musikken nært knyttet til egen oppvekst, og dermed til opplevelser av å skaffe seg rollemodeller, etablere rom for personlig frihet og ikke minst, skaffe seg nødvendig avstand til voksne. Musikken er medvirkende på måten barn og unge skaffer seg tilhørighet til jevnalderfellesskapet, og dermed danner musikken viktige referanserammer for oppvekst i sitt nærmiljø. Ruuds teori om musikk og identitet kan brukes som en innfallsvinkel til å forstå de individualiserings- og sosialiseringprosesser som preger vårt moderne samfunn. Gjennom en teoretisk refleksjon trekker teksten veksler på begreper hentet fra teoretikere som Ruud, Giddens og Winnicott. Jeg vil se på hvordan musikkterapi kan forstås som en måte å tilnærme seg barn og unges oppvekstmiljøer på en helhetlig måte for å styrke inkluderings-, lærings-, og fellesskapsprosesser.

Nøkkelord: Barn, barnevern, barnekonvensjonen, fritid, Inkludering, læring, musikkterapi, oppvekst, samfunnsmusikkterapi, skole, utdanning

Innledning

*Ved å unndra seg de krav,
påbud og strukturer
som hverdagen består av,
kan rockebandet dyrke forestillingen
om det rent menneskelige – humanitas –
følelsen av å leve oppriktig og ekte
og følge sine egne, «indre» behov og impulser
(Berkaak & Ruud, 1994: 212).*

Rullende Solhjul på veien.

Det innledende sitatet, hentet fra boken *Sunwheels – fortellinger om et rockeband*, står som et eksempel på forfatterens møte med Even Ruud. Som ung student ved Høgskolen i Sogn og Fjordane, avdeling studiesenter Sandane i 1997–1999, kan undertegnede huske hvordan teorier som vektla musikk og identitet, ungdomskultur og menneskerettigheter gjorde inntrykk. Etter å ha studert ved Universitetet i Bergen på midten av 90-tallet, var det spesielt befriende å møte dette tankestoffet som tok ungdomskultur på alvor. Særlig i boken om rockebandet Sunwheels (Berkaak & Ruud, 1994), gav tekstene gjenklang i mitt eget spirende akademiske hode, selv sagt fordi jeg selv hadde vokst opp i en forstad utenfor Bergen med rockebandet *Little Ease* som forståelseshorisont og dannelsesramme. Min oppvekst i Loddefjord, der vi sammen med jevnaldrende lærte oss å ta kontroll over livene våre, i hvert fall til en viss grad, lignet svært mye på tilværelsen til ungdommene i Sunwheels. Ved hjelp av historien om Sunwheels, dannet det seg et bilde av hvordan min oppvekst med bandbakgrunn og rockeidoler som *The Smiths* og *The Cure* som forbilder kunne videreføres inn i fremtiden som yrkesaktiv musikkterapeut. Det å komme fra et rockemiljø og starte på musikkterapistudiet i Sandane, ble på mange måter lettere da mine medstudenter og undertegnede oppdaget at rocken og populærmusikken for lengst var tatt inn i varmen av fagpersoner som Ruud. Da jeg senere skulle starte mitt arbeid og virke som musikkterapeut i arbeid med barn og unge i barnevern og skole, fulgte historien om Sunwheels med på veien. Sett i retrospektiv, så tror jeg at fortellingen om de unge guttene fra Groruddalen fortsatt er relevant for nyere generasjoner musikkterapeuter og andre som bruker musikk i arbeid med barn og unge.

Barn og unges oppvekst

Gjennom historien har det eksistert ulike syn på hva barndom og ungdomstid er (Aries, 1962). Den amerikanske psykologen Winnicott var på 60-tallet opptatt av barne- og ungdomsfasen, og ikke minst på hvilket ansvar voksne har overfor de unge (Winnicott, 2005). Winnicotts berømte utsagn «there is no such thing as a child», formidler et budskap om at barn og ungdom ikke kan forstås isolert fra sine voksne omsorgspersoner eller fra sine jevnalderfelleskap. For Winnicott var det slik at det å vokse opp representerte et møte med et nytt indre og ytre landskap, altså konstruksjon av nye identiteter og tilhørigheter (Winnicott, 1990). Møtene bærer preg av nyorientering når det gjelder verdier, kunnskaper, identiteter og oppfattelse av egen kropp. Oppveksten er preget av nye tilhørigheter til jevnalderfelleskapet, og etter hvert til selvstendigjørelse og adskillelse fra foreldreskapet.

I dagens samfunn pågår det flere diskusjoner som utfordrer Winnicotts syn om hva som kjennetegner barn og ungdoms oppvekst. Tendensen i debatten i løpet av den siste tiden har vært preget av synet på den oppvoksende generasjon der det prestasjonsorienterte, lite opprørske og selvsentrerte står i fokus. Samtidig viser forskning at den oppvoksende generasjon i større grad enn foregående generasjoner er plaget av psykiske lidelser (Sletten, 2015). Dette kan selvsagt skyldes at dagens behandlingsapparat er mer fininnstilt på å diagnostisere og behandle det enkelte barn eller ungdom enn tidligere (Madsen, 2010). Flere mener at vi har fått et barn- og ungdomssentrert samfunn, der de unges behov og (selvsentrerte) psykologi settes i sentrum av familielivet. Foreldre gjør alt for å «være nær» og går svært langt for å understøtte barnets selvutvikling (Løkke, 2016). Barneoppdragelsen i vårt moderne samfunn innebærer et økt fokus på betydningen av nærhet, følelser og intimitet. Teoretisk kan vi forstå det nye barnesentrerte samfunnet de unge vokser opp i sett i lys av det Giddens (1991) kaller «rene relasjoner» (pure relations).

Utgangspunktet for analysene til Giddens er det sen-moderne samfunnets karakter av individualiseringsprosesser, satt i system gjennom institusjoner som familie, barnevern, skole og utdanning (Giddens, 1991). De nye formene for intimitet og individualisme innebærer at individers nære relasjoner, som omsorgs- og kjærlighetsbånd, vennskap og samliv, i dag bærer preg av å være flytende, flyktige og mer uforpliktende sammenlignet med tidligere tider, hvor relasjoner var mer eller mindre faste og preget av økonomiske- og maktforhold, for eksempel gjennom ekteskap eller eierforhold. I samfunnet vil de nye formene for intimitet og individualiseringsprosesser gjøre seg utslag i en evig jakt på lykke og selvrealisering. Familien og

oppveksten blir et spørsmål knyttet til om man lykkes som individ eller ikke. En stadig økende populasjon av barn og unge med psykiske helseplager kan delvis tilskrives et samfunn der stor vekt legges på den enkelte når det gjelder prestasjon og mestring (Sletten, 2015). For å finne gode løsninger på en slik uheldig utvikling trenger vi å se etter hvilke idealer som gjelder når god nok praksis skal utvikles.

Barnekonvensjonens både og perspektiv

Det styrende dokumentet for lovgiving innen all virksomhet som omhandler barn og unges oppvekst, er FNs barnekonvensjon. Barnekonvensjonen er nedfelt i norsk lov, og dermed er for eksempel alle som arbeider i barnehage, skole eller barnevern nødt til å etterfølge konvensjonens verdimessige innhold. Barnekonvensjonen legger opp til en *både-og-tenkning*, der individets rett til frihet og deltakelse balanseres mot verdier som fellesskap og ansvar. Et problem med barnekonvensjonen, og særlig artikkel 3 som gjelder barnets beste, kan være at den er svært omfattende, unyansert og inneholder paradokser som trenger å finne sine løsninger i praksis. Strandbu (2007) er opptatt av at barnets beste bør betraktes fra ulike aktørposisjoner, henholdsvis fra barnets eget, den voksnes og sett fra samfunnets ulike diskurser omkring barndom og ungdomstid. Følger vi denne tankegangen, videreføres en diskurs der barnets beste avgjøres sett fra flere ståsteder med rettigheter til å bli behandlet individuelt, men også med rett til å bli tatt vare på og til oppleve tilhørighet og fellesskap.

Musikkterapi og barn og unges oppvekst

Barnekonvensjonen og dens verdimessige grunnlag kan settes i sammenheng med de kontekstuelle, fellesskapsorienterte verdier som musikkterapien fremhever. Ser vi debatten omkring barn og unges oppvekst i forhold til musikkterapi, ser vi at vi både som profesjon og akademisk felt er en del av samfunnsdiskursen som pågår. Ser vi på feltet fra et teoretisk ståsted, kan vi dele inn i utviklingsperspektiver og samfunnsmessige perspektiver. Fra et utviklingsperspektiv viser Kim og Kwanghyuk (2014) at musikkterapi gir muligheter for å styrke selvtillit, emosjonell kommunikasjon og sosial samhandling. Sutton (2002) beskriver hvordan musikken gir muligheter til å styrke kommunikasjon og relasjonsarbeid, samt bearbeide traumatiske opplevelser. Musikken kan gjennom terapeutisk tilnærming fungere som et medium for å skape kontakt og til å gjenfortelle hendelser som har skapt traumatiske

symptomer (Sutton & Backer, 2009). Musikkterapi er svært forenlig med en nyere traumeforståelse som tilsier at evnen til å regulere affekt ikke primært utvikles gjennom språk og forståelse, men gjennom trygghet og regulerende erfaringer i relasjon. Ikke minst viser nyere studier at relasjonelle erfaringer hvor rytme og bevegelse inngår kan være virkningsfulle (Nordanger & Braarud, 2014).

Fra et samfunnsperspektiv beskriver Nöcker-Ribaupierre og Wöfl (2010) hvordan musikkterapi kan forebygge voldsepisoder blant ungdom på ungdomstrinnet. McFerran og Rickson (2015) er opptatt av at arbeid med musikkterapi i skolen bør gjøres på en slik måte at det foreligger samarbeid mellom ulike faggrupper og etater, og ikke minst, at barn og unge gis en stemme når praksis og eventuelt forskning skal utvikles. Samfunnsmusikkterapien er opptatt av hvordan musikk kan brukes til å skape strukturer for deltakelse og opplevelse av inkludering (Stige & Aarø, 2012). Dette er en måte å forstå musikkterapi som er særlig relevant for flyktningbarn og deres familier, fordi disse i større grad enn andre kan ha behov for tilrettelagt deltakelse på arenaer i lokalmiljøet og dermed for opplevelse av et inkluderende nærmiljø (Enge, 2013). Det samme gjelder musikkterapi i en skolesetting, der bruk av musikk kan fungere som en ressurs i tilretteleggelsen av skolemiljøet med tanke på motivasjon, trivsel og deltakelse (Eriksen, 2012).

Det interessante i debatten om barn og unges oppvekst i det moderne samfunnet er at musikkterapi som fagfelt utvikler ulike både-og-perspektiv til det å arbeide med barn og unge. Det er ikke utelukkende barnets tillitsrelasjoner til sine omsorgspersoner som er i fokus, det er også måten musikkterapeuten klarer å inkludere barnet eller den unge på arenaer som finnes i lokalmiljøet, på fritidsarenaer og i skolen, som blir avgjørende. Idealene Winnicott i sin tid la frem om å styrke barnets helhetlige oppvekstmiljø og ikke utelukkende forgape seg i det enkelte individs psyke og emosjoner, er kanskje innen rekkevidde likevel?

Musikk og identitet

Synet på at musikkterapi er å forstå som en både-og-tenkning mellom et individ- og en samfunnsorientert virksomhet, kan delvis tilbakeføres til Ruud, og særlig til metaperspektivet som omhandler musikk og identitet. Musikkbruk og deltakelse i sammenhenger der musikk inngår, gjør musikken til et medium som produserer virkeligheter, sosiale rom, tilhørigheter, grenser eller identiteter (Ruud, 2005). Følger vi tankegangen om at musikk kan være et middel til å skape ulike former for

identiteter, blir det nærliggende å betrakte det enkelte barn eller ungdom i kontekst, i en helhet der andre mennesker, miljøer og nettverk spiller inn på den enkeltes utvikling. Musikken kan være med å gi et menneske tilhørighet til kjønn, sosial klasse, etnisk gruppe, til en bestemt geografi. De ulike tilhørighetene musikken kan skape, kategoriserer Ruud i fire «rom». Disse rommene er det personlige rom, det sosiale rom, tidens og stedets rom og «det transpersonlige rom» (Ruud, 1997). *Det personlige rommet* blir et uttrykk for at musikk kan danne utgangspunkter for nære relasjoner og skape rammer for tilknytning og bekreftelse. Gjennom bruk av musikken skapes tillit og bekreftelse. En sang kan gjerne representere trygghet i overganger mellom livsfaser, for eksempel mellom det å flytte fra et sted til et annet, eller gjennom et vanskelig relasjonsbrudd. Musikken kan fungere som forankringspunkt, eller selvobjekter, som det heter i selvpsykologien. *Det sosiale rommet* understreker at musikken kan ha betydning når fellesskap med andre etableres. Musikk hjelper oss til å finne ut hvor vi hører hjemme i et sosialt miljø, gjerne når verdimesige eller estetiske hensyn spiller inn som avgjørende faktor (Stokes, 1994). *Det tredje rommet omhandler tid og sted*. Musikk er alltid tilknyttet et bestemt sted og et bestemt tidspunkt, og musikkopplevelser kan betraktes som markører av viktige knutepunkter i livet. Gjennom «minnearbeidet» kan musikken hjelpe oss å rydde i vår selvbiografiske fortelling og skille ut det som er viktig for oss å huske eller glemme. Musikken inngår også i det som kan kalles «syklisk tid». Syklisk tid er tiden som gjentas, for eksempel faste TV-program eller øvinger med koret eller med bandet. I kontekst av arbeid med barn og unge kan for eksempel ukentlige øvinger på et musikkverksted representere opplevelse av sammenheng og struktur. *Det fjerde rommet* knyttes til det grensesprengende, i psykologien ofte omtalt som høydepunktsopplevelser (Maslow, 1968). Forståelsen av dette rommet knyttes ofte til opplevelse av *flow*, det vil si følelsen av å bli revet med i tiden og å glemme seg selv. Flow kan oppleves når en spiller i band og medlemmene glemmer tid og sted og går opp i en større sammenheng. Det samme gjelder når musikere opptrer på en scene og responsen fra publikum gjør at man «mister» seg selv i et øyeblikk eller to.

Overganger og liminale faser

Identitetsrommene muliggjør ulike ståsteder og posisjoner å innta når vi skal betrakte og forstå barn og unges oppvekst som et samspill mellom individuelle og samfunnsmessige faktorer. Musikken og musikkopplevelsene musikken skaper blir til markører av viktige overganger og knutepunkter i livet, som et *lydspor i livet*, slik Ruud uttrykker det (Ruud, 2005). Musikken kan markere overganger fra en fase av

livet til en annen, som bevegelser gjennom *liminale faser* (Ruud, 1991). At musikken er med mennesker gjennom livet, som støtte i overganger mellom situasjoner og hendelser, er en forståelse som er spesielt betydningsfull for de av oss som arbeider med barn og unge. Vi kan tenke oss at musikken blir en hjelp til å fungere i overganger fra barnehage til skole, fra barneskole til ungdomsskole, eller fra barnevern-institusjon til ettervern. Sanger som barn og unge har et forhold til eller har lært seg å spille, kan bli til et trygt referansepunkt når mye annet forandrer seg og er i stadig endring. Når barnet eller den unge er i en situasjon preget av overgang, kan musikken fungere som et sikkerhetsnett når andre viktige trygghetskapende faktorer svekkes eller forsvinner. Det å kunne bruke musikk til å fortelle og minnes en sammenhengende og tydelig beretning om seg selv og sitt miljø, kan utgjøre en betydningsfull faktor i en oppvekst preget av uforutsette hendelser og brå overganger. Musikken i et slikt perspektiv blir å forstå som *generativ*, det vil si at den setter i gang bevegelser i og mellom mennesker – bevegelser som skaper ringvirkninger i individer og mellom grupper og samfunn (Ruud, 1998). Musikken kan brukes til å oppbevare og trekke fram sentrale sider ved egen selvfortelling. Musikken gir form og innhold til vår selvbiografi. Musikk er en ressurs som både frembringer minner fra levd liv, og gir retning i individets møte med fremtiden.

Fra det som kan kalles traumepsykologien vet vi at det er enkelte faktorer som hjelper barnet eller den unge gjennom vanskelige livshendelser (Webb, 2005). Disse faktorene kan samlet sett beskrives som resiliensfaktorer og inkluderer evne eller mulighet til å skape trygghet, sammenhenger og forståelse av egen livssituasjon (Reid, 2007). Det samme gjelder det å sette barnet eller den unge i stand til å gjøre noe aktivt med sin situasjon (Nordanger, Braarud, Johansen & Albæk, 2011). Styrker vi disse faktorene, er vi med på å styrke barnets helhetlige oppvekstmiljø, for eksempel i en barnevernsinstitusjon, i skolesammenheng eller i et fosterhjem. Som musikkterapeuter er vi satt i posisjoner til å være med å styrke barnets resiliensfaktorer, og musikken kan være en del av dette viktige støtteambeidet. Musikk som en form for minnearbeid hjelper oss å få livet til å framstå som en sammenhengende bane med begynnelse, forløp og foreløpig slutt (Ruud, 1997). Dette er viktig kunnskap for en moderne traumerelatert forståelse av hvordan omsorgsarbeid skal utføres blant annet i barnevernet.

Relevante musikkterapeutiske arbeidsformer i arbeid med barn og unge

Tenkningen omkring musikk og identitet har gitt inspirasjon til musikkterapeutiske aktiviteter som sangskrivning, bandspilling, revy og lytting (Krüger & Strandbu, 2015). Musikkaktivitetene er hva Bronfenbrenner (1979) ville kalt molare aktiviteter, det vil si pågående prosesser som får en fremdrift i seg selv ved at de oppfattes å ha mening eller hensikt for deltagerne i miljøet, «an ongoing activity [...] perceived as having meaning or intent by the participants in the setting» (Bronfenbrenner, 1979: 45). Det å spille i band eller skrive sanger kan forstås som en akkumulerende bevegelse fra enkle gjøremål til mer komplekse hendelser, gjerne i overganger mellom individuelt tilrettelagte tilbud til fellesskapsorienterte tiltak, og ofte med fremføring i institusjon eller nærmiljø inkludert. Vi kan ta sangskrivning som et eksempel. Sangskrivning kan være et personlig anliggende, den som deltar har noe å fortelle om sitt eget liv. Sangene som skrives kan inneholde hverdagstemaer hentet fra for eksempel dagboknotater, eller det kan dreie seg om utviklingen av ideer som oppstår spontant. Ved hjelp av sangskrivning kan barn og unge få hjelp til å uttrykke følelser og oppdage eller utvikle nye sider ved seg selv. Ved hjelp av sangene kan minner bringes frem fra et levd liv og deretter settes i kontakt med et sosialt fellesskap. Dermed er sangskrivning også et kollektivt anliggende, fordi innholdet i sangen som skrives også kan angå andre. Det å skrive sanger i et fellesskap etablerer møteplasser der mennesker kan erfare trygghet og tilhørighet med utgangspunkt i mer eller mindre likeverdige forutsetninger.

Et annet eksempel gjelder arbeidsformer som bandspilling eller revyoppsetning. Når barn og unge deltar i musikkaktiviteter der hensikten er å øve inn eller produsere musikk og/eller tekst, skapes arenaer for at individets muligheter og begrensninger kan støttes og utvikles av de potensielle fellesskapet gir. Medlemskap i en rockegruppe kan innebære utvikling av et bedre selvbilde med tilhørende opplevelse av mestring. Krüger og Strandbu (2015) har for eksempel, blant annet inspirert av Ruud, skrevet om hvordan ungdommen *Trine* og hennes deltakelse i et rockeband i en skolesammenheng dannet en ramme for omskriving av egen identitet. Fra å være et problem, både i egne og andres øyne, blir Trine, som medlem i et rockeband der hun erverver seg kompetanse som fellesskapet setter pris på, til en person med anerkjennelse på skolen. Dette fordi musikkaktivitetene Trine deltok i dannet en ramme for samtaler med voksne og samvær med jevnaldrende. Ved å snakke om og dele musikk, kan voksne forholde seg til den unges personlige historie og opplevelse av hverdagen, og på den måten skaper hun sin egen identitet. Basert på den kunnskap voksne får, kan de bidra til å tilrettelegge for at ungdommer blir medlemmer også

på andre musikalske arenaer. Musikken blir et medium og et verktøy for å skape deltakelsesmuligheter i et autentisk læringsfelleskap der andre ungdommer er med som støttepersoner for hverandre.

Avsluttende tanker

I lys av teoretiske sammenhenger mellom musikk og identitet, kan vi betrakte musikken som et medium til å mobilisere hverdagsressurser og for fremme relasjoner og skape positive oppvekstmiljøer. Musikken kan inngå i måter vi forsøker å utvide barn og unges handlingsmuligheter og dermed realisere ungdommers rettigheter knyttet til deltagelse, beskyttelse og tilførsel av materielle og åndelige ressurs på. Musikkterapi forstått fra et slikt perspektiv handler ikke utelukkende om å fremme individuelle, terapeutiske intervensjoner, men inkluderer en helhetlig tilnærming der hele ungdommen og dennes sosiale miljø blir tatt hensyn til. Menneskerettigheter på feltet barn og unge, og særlig barnekonvensjonen, utgjør sentrale verdier i tilrettelegging for praksis på alle samfunnsinstitusjoner der barn og unge ferdes.

Temaet barn og unges helse ble satt på dagsorden i antologien *Musikk i psykisk helsearbeid med barn og unge* (Ruud, 2009). I antologien ble det samlet tekster fra ulike målgrupper innen feltet psykisk helsearbeid for barn og unge. I etterkant av utgivelsen ble det også avholdt en konferanse ved Norges musikkhøgskole der flere av forfatterne holdt innlegg. Ved å sette fokus på temaet barn og unge og deres psykiske helse, ble det videreført et arbeid vi i dag er kommet en del lenger på, selv om målet ikke helt er nådd ennå. Innenfor psykisk helse og barnevern i Norge finnes det nå flere stillinger enn før, og det er etter hvert kommet flere nye forskningsprosjekter. Til grunn for denne nye utviklingen ligger blant annet Even Ruuds grunnleggende tankegang om at musikkterapi først og fremst er et humanistisk prosjekt der hensynet til dem som trenger mest hjelp i samfunnet skal hvile tyngst. Hans tanker om musikken som en ressurs for å skape sammenheng og samfunnsdeltagelse er bærebjelker i måten musikkterapi i dag utføres på i Norge, og også andre steder i verden. Tekstene til Ruud vil, slik denne forfatteren tolker det, ikke bli stående igjen som definerende, kategoriserende tekster, men heller som tekster som åpner opp leserens forståelse. Disse kvalitetene i tekstene har betydning i felt som berører barn og unge nettopp fordi det er dialog og refleksjonsorienterte tilnærminger vi trenger når vi skal forstå samspillet mellom de unge og de voksne.

Referanser

- Ariés, P. (1962). *Centuries of childhood. A social history of family life*. New York: Vintage.
- Berkaak, O. A. & Ruud, E. (1994). *Sunwheels, fortellinger om et rockeband*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development. Experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Eriksen, Ø. (2012). *Musikken – en slags Skybert. Om musikkterapi som forebyggende ungdomsarbeid*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Bergen). Ø. Eriksen, Bergen.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Kim, J. & Kwanghyuk, K. (2014). Behavioral and musical characteristics of the children who are exposed to child maltreatment and poverty in South Korea: A survey. *Child Abuse & Neglect: The International Journal* 38, 1023–1032.
- Krüger, V. (2012). *Musikk – fortelling – fellesskap. En kvalitativ undersøkelse av ungdommers perspektiver på deltagelse i samfunnsmusikkterapeutisk praksis i barnevernsarbeid*. (Doktorgradsavhandling), Griegakademiet, Universitetet i Bergen, Bergen.
- Krüger, V & Strandbu, A. (2015). *Ungdom, Musikk, Deltagelse – Musikk i forebyggende arbeid*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Krüger, V. (2016). Musikk som ressurs for ungdommers livslange læringsbehov – et tverrfaglig eksempel fra skolen og barnevernets praksis. I K. Stensæth, V. Krüger & S. Fuglestad. (red.) *I transit – mellom til og fra. Om musikk og deltagelse i barnevern*, s. 63–80. Skriftserie fra Senter for musikk og helse, vol. 9. Oslo: Norges musikkhøgskole.
- Løkke, P. A. (2016). Å hakke seg ut av egget, *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 53(3), 200–206.
- Madsen, O. J. (2010). *Den terapeutiske kultur*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Maslow, A. H. (1968): *Toward a Psychology of Being*, New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- McFerran, K. S. & Rickson, D. (2014). *Creating music cultures in the schools. A perspective from community music therapy*. Gilsum, NH: Barcelona Publishers.
- Nordanger, D., Braarud, H. C., Johansen, V. J. & Albæk, M. (2011). Developmental trauma disorder: En løsning på barnetraumatologifeltets problem? *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 48, 1086–1090.

- Nöcker-Ribaupierre, M. & Wöfl, A. (2010). Music to counter violence: a preventative approach for working with adolescents in schools. *Nordic Journal of Music Therapy*, 19(2), 151–161.
- Reid, C. (2007). The transition from state care to adulthood. International examples of best practices, *New directions for youth development*, 113, 33–50
- Ruud, E. (1991). Improvisasjon som liminal erfaring. Om jazz og musikkterapi som overgangsritualer. I B. Stige & B. Østergaard (red.) *Levende musikk*, s. 115–137. Sandane: Høgskuleutdanninga på Sandane.
- Ruud, E. (1996). *Musikk og verdier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ruud, E. (1997). *Musikk og identitet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ruud, E. (1998). *Music therapy, improvisation, communication, and culture*. Gilsum, NH: Barcelona Publishers.
- Ruud, E. (2005). Foreword: Soundtracks of our life. I F. Baker & T. Wigram (red.) *Songwriting. Methods, techniques and clinical applications for music therapy clinicians, educators and students*, s. 9–10. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Ruud, E. (2008). Et humanistisk perspektiv på norsk musikkterapi. I G. Trondalen & E. Ruud (red.) *Perspektiver på musikk og helse. 30 år med norsk musikkterapi*, s. 3–28. Skriftserie fra Senter for musikk og helse, vol. 1. Oslo: Norges musikkhøgskole
- Ruud, E. (red.) (2009). *Musikk i psykisk helsearbeid med barn og unge*, Skriftserie fra Senter for musikk og helse. Oslo: Norges musikkhøgskole.
- Sletten, M. A. (2015). Psykiske plager blant ungdom. I *Barn i Norge 2015: Ungdom og psykisk helse*, s. 9–25. Oslo: Organisasjonen Voksne for barn.
- Stokes, M. (red.) (1994). *Ethnicity, identity and music. The musical construction of place*. Oxford: Berg.
- Webb, N. (red.) (2005). *Working with traumatized youth in child welfare*. New York: Guilford.
- Winnicott, D. W. (1990). *Deprivation and delinquency*. New York: Routledge.
- Winnicott, D. W. (2005). *Playing and reality*. New York: Routledge.